

▷ Voor deze bijdrage is gebruik gemaakt van *Nieuw leren waarderen. Een literatuuronderzoek naar de effecten van nieuwe vormen van leren in het voortgezet, dat voor Schoolmanager-VO werd geschreven door het IVA.*

▷ *Nieuw leren*, p.11.

▷ 'Welke bevindingen uit (wetenschappelijk) onderzoek ondersteunen de keuze van schoolleiders en docenten voor verschijningsvormen van het nieuwe leren', is de onderzoekopdracht. *Nieuw leren*, p. 8.

Het nieuwe leren

WEREN OF WAARDEREN?

Als een storm raast het nieuwe leren door onderwijsland. Die storm laat niemand onberoerd die zich bij het onderwijs betrokken voelt. In de pers wordt druk gediscussieerd over de voor- en nadelen ervan. De wind zal voorlopig niet gaan liggen maar ondertussen nemen steeds meer scholen aspecten van het nieuwe leren op in hun onderwijs. Wat houdt dat nieuwe leren nou precies in? Is het iets wat we innig moeten omarmen. Of juist niet?

De heftigheid waarmee de discussie wordt gevoerd, ontnemt ons het zicht op het fenomeen zelf. Want over het nieuwe leren zelf bestaat behoorlijk veel verwarring. De uitgangspunten van het nieuwe leren zijn een activerende leeromgeving met het accent op zelfstandig leren, betekenisvolle en authentieke contexten en leerlingen die bij voorkeur samenwerken.¹ Maar wat verduidelijkt deze definitie?

In de literatuurstudie *Nieuw leren waarderen* die gaat over het onderzoek naar het nieuwe leren, kwam het IVA (Instituut voor beleidsonderzoek en advies) met enige slagen om de arm tot de conclusie dat 'de gevonden resultaten (uit)wijzen [...] dat de onderwijsvormen die aan de drie uitgangspunten van het nieuwe leren zijn gerelateerd en aan bepaalde voorwaarden voldoen, leiden tot dieper leren en daarmee tot betere leerprestaties, tot meer gemotiveerde leerlingen en tot aantrek-

kelijker onderwijs'.² De uitkomst van het onderzoek is dus duidelijk: het nieuwe leren is beter dan oude vormen van onderwijs. Overigens werd het onderzoek uitgevoerd voor Schoolmanager-VO (de landelijke vereniging voor managers in het voortgezet onderwijs), om de keuze voor het nieuwe leren te rechtvaardigen.³

Flexibel en relevant

Wat zit er achter het nieuwe leren? Volgens de literatuuronderzoekers van *Nieuw leren waarderen* zijn dat allereerst nieuwe inzichten over het leren. Concreet komt dat neer op het sociaal-constructivisme. Aanhangers van deze leer gaan ervan uit dat leren een proces is waarin degene die leert het geleerde zelf construeert en nieuwe kennis ontwikkelt op basis van ervaring en in samenwerking met medeleerlingen en de docent. Om leerlingen de mogelijkheid te geven op deze manier te

Illustratie: Hanneke van Broekhoven

leren, zijn er nieuwe onderwijsvormen nodig.

Vervolgens noemen de onderzoekers drie maatschappelijke ontwikkelingen die óók vragen om ander onderwijs. De kenniseconomie maakt levenslang leren noodzakelijk en het onderwijs moet leerlingen daar vooral competent voor moeten maken. De maatschappij is niet meer tevreden met het huidige onderwijs omdat het vooral zaken leert die vroeger nodig waren. En dan zijn er ook nog de leerlingen (de zogenaemde nieuwwetjidskinderen) voor wie het huidige onderwijs ongeschikt is omdat ze met de nieuwe media zappend door het leven kunnen gaan.

Volgens de auteurs van *Nieuw leren waarden* betekent een en ander dat het onderwijs flexibel en relevant voor de leerlingen moet zijn, dat het moet aansluiten op vragen en leerstijlen van de leerlingen en dat het moet leiden tot andere leerresultaten. En dat nieuwe onderwijs moet dan vooral veel gebruik maken van ICT.

Belevingswereld

Volgens de aanhangers van de meest extreme vorm van het nieuwe leren zijn betere leerresultaten te bereiken als, in plaats van de leerstof, de leerlingen zelf in het centrum van het leerproces staan. Die betere leerresultaten ontstaan doordat de leerlingen zelf hun kennis actief kunnen opbouwen. Bovendien leren ze op deze manier ook leervaardigheden die ze in hun verdere schoolloopbaan en arbeidscarrière van een levenslang leren nodig hebben. Dus behalve middel is zelfstandig leren ook een doel. Die leervaardigheden kunnen worden ontwikkeld met onderwijsvormen als *concept mapping* (visuele voorstellingen maken bij teksten of verhalen), studerend en schrijvend leren, informatie vergaren en met het oefenen van onderzoeksvaardigheden. Deze onderwijsvormen komen we natuurlijk ook in het tradi-

tionele onderwijs tegen maar dat staat nergens in het rapport.

Op basis van hun literatuuronderzoek concluderen de auteurs van *Nieuw leren waarden* dat verbetering van leergedrag en leerprestaties door de nieuwe leervormen en leeromgeving mogelijk zijn maar dat dat niet voor alle onderzochte gevallen opgaat. Daardoor is het onduidelijk ten opzichte van wat en wie er verbetering is opgetreden want wat is 'het traditionele onderwijs' en wie is 'de traditionele leerling'?

Een ander belangrijk onderdeel van het nieuwe leren wordt gevormd door de 'betekenisvolle en authentieke contexten'. Wat wordt daarmee bedoeld?

Door het leren tot een onderdeel van hun eigen wereld te maken, moeten leerlingen het idee krijgen dat leren zinvol is. De opdrachten die ze doen, hebben te maken met hun eigen belevingswereld. Op deze manier wordt ook de motivatie van de leerlingen verhoogd. Men wil dat effect bereiken door bijvoorbeeld vakken te integreren, theorie en praktijk aan elkaar te koppelen en praktijksimulaties met onder andere ICT toe te passen. Vooral op het vmbo wordt inmiddels driftig geëxperimenteerd met deze vormen van het nieuwe leren. Over het algemeen lijken docenten en leerlingen op de onderzochte scholen redelijk tevreden over de nieuwe opzet. De kennistoetsen worden net zo goed gemaakt als op traditionele scholen.

Ten slotte kent het nieuwe leren grote waarde toe aan het samenwerkend leren. Hierbij werken leerlingen samen aan een opdracht om samen een leerresultaat te bereiken. Door het overleg, het uitleggen en het hardop denken, leren de leerlingen beter. Uit onderzoek zou blijken dat samenwerkend leren in allerlei vormen van onderwijs effectief kan zijn en dat het goed ondersteund

kan worden met ICT. Maar uit *Nieuw leren waarderen* is niet op te maken waarin de effectiviteit van het samenwerkend leren zit. Het begrip 'effectief onderwijs' wordt nergens omschreven. Hierdoor zijn de vergelijkingen en uitkomsten ervan niets meer dan slagen in de lucht.

Open deur

Er valt heel wat af te dingen op de argumenten die worden aangevoerd om de noodzaak van het nieuwe leren aan te tonen. Ik ben geen leerpsycholoog, maar dat sociaal-constructivisme trapt een wijd openstaande deur in. Iedereen met ervaring voor de klas weet, dat je kennis er *niet* in kunt stampen, dat het verwerken van nieuwe inzichten iets is wat de leerling *zelf* moet doen. Natuurlijk zijn er docenten die menen dat je kennis kunt 'overdragen' maar de kern van goed onderwijs is dat leerlingen actief met de leesstof bezig zijn. Het leerproces vraagt om betrokken docenten, actieve leerlingen en geschikte leerstof. En het lijkt mij de verantwoordelijkheid van de docent om dat zo goed mogelijk te organiseren.

Dat maatschappelijke ontwikkelingen een andere manier van leren en andere leeruitkomsten noodzakelijk maken, is een loze kreet. Natuurlijk moet het onderwijs inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen, zeker in het beroepsonderwijs. Maar in welk vakgebied veroudert de kennis zó snel dat voor nieuwe kennis meteen alles op z'n kop gezet moet worden? Ik zou er geen weten. Misschien gaat het op voor onderwijskunde maar in andere vakgebieden bouwt men meestal voort op bestaande kennis. Hoe dan ook, met een te grote nadruk op andere leeruitkomsten (zoals kunnen samenwerken en opzoeken) gooi je het kind, de kennis en de daaraan gerelateerde vaardigheden, met het badwater weg. Bovendien zijn sociale vaardigheden nauwelijks toetsbaar. En het blijft een beetje raar om de eisen die de *kenniseconomie* stelt, te gebruiken om meer van dát soort vaardigheden aan te leren. De maatschappij verlangt van leerlingen een degelijke kennis van de talen, van natuurkunde en geschiedenis, om maar eens een paar vakken te noemen. En de klacht van werkgevers in de techniek of de zorg is toch vooral dat leerlingen niet meer leren wat ze later in hun werk nodig hebben.

Einstein

En dan de veranderde leerlingen die zo veel kwaliteiten zouden hebben, maar vooral ook niet meer stil kunnen zitten. Laatst kwamen ze als de generatie-Einstein in het nieuws. Dat is toch vooral het oude verhaal van eigenwijze pubers met weinig discipline. Het probleem is dat wij (samenleving, onderwijs en ouders) geen rust, regelmaat en reinheid meer kunnen en willen geven. Dan is het niet verwonderlijk als ze ongeconcentreerd zijn en zitten te stutten in de klas. Van hun vermeende vaardigheid in 'alles tegelijk kunnen' is weinig

te merken behalve dan dat ze gamen, bellen, sms'en en msn'en tijdens het huiswerk maken, met als enig gevolg dat de schoolresultaten eronder lijden. Je moet je dus ook afvragen, wat 'onderwijs dat relevant voor de leerlingen moet zijn en bij hun vragen moet aansluiten' in deze context betekent. We herhalen het generatie na generatie: Niet voor de school maar voor het leven leren wij. Maar, ik geef het toe, het is al die eeuwen toch vooral een schoon streven geweest. En ik vrees dat dat voorlopig ook wel zo zal blijven.

Een van de zaken die het ons in het 'traditionele' onderwijs extra moeilijk maakt om de kloof tussen de wereld van de school en die van de leerling te dichten, is de afnemende motivatie en concentratie bij de leerlingen. De populaire cultuur is steeds dominanter geworden in het leven van de scholieren en de schoolcultuur komt steeds meer in de verdrukking. Op het vmbo wringt dat het meest. Hier hebben we het echte probleem van het onderwijs te pakken en misschien zou het nieuwe leren, met bijvoorbeeld authentieke taken, kunnen helpen daar iets aan te doen.

Kloof

In hun conclusie laten de schrijvers van *Nieuw leren waarderen* weten dat er niet zonder meer eenduidige conclusies getrokken kunnen worden. Het is dus nogal voorbarig als ze een paar regels verderop beweren dat de gevonden resultaten uitwijzen dat nieuw leren tot dieper leren en daarmee tot betere leerprestaties en tot meer gemotiveerde leerlingen en tot aantrekkelijker onderwijs leidt. Daarvoor is te veel onduidelijk over wat er precies vergeleken en gemeten is in de verschillende onderzoeken en wat men onder de effectiviteit van onderwijs verstaat en is de verantwoording veel te mager.

Eén ding is wel duidelijk, Schoolmanagers-VO, de opdrachtgever van het literatuuronderzoek wilde graag dat de resultaten van dit onderzoek gebruikt kunnen worden om de keuze voor het nieuwe leren te rechtvaardigen. Maar anders dan de onderzoekers van het IVA ons willen doen geloven, kan de conclusie alleen maar zijn dat er (nog) geen wetenschappelijk bewijs is voor de effectiviteit van het nieuwe leren en dat de kloof tussen de schoolcultuur en de populaire cultuur niet eenvoudig te dichten is, tenzij de school heel veel concessies doet aan die populaire cultuur. De kritische lezer van *Nieuw leren waarderen* zal zijn vragen houden. Wat overigens niet wil zeggen dat hij ook niet kritisch moet staan tegenover het traditionele onderwijs. Want een kritische houding maakt in ieder geval nieuwsgierig naar de bevindingen van docenten die al op de een of ander manier met het nieuwe leren wilden of moesten gaan werken. In gesprek met drie docenten van twee verschillende scholen blijken de bevindingen met het nieuwe leren zeker niet negatief (zie kader).